

основному завершене і схильне тільки до ситуативних поверхневих змін, виключаючи випадки конверсії) одержали в психологічній літературі назви «актуальне Я», «реальне Я», «ідеальне Я» тощо [2].

Вищенаведене свідчить про актуальність досліджень в цьому напрямку, зокрема дослідження особливостей прояву механізмів психологічного захисту та усвідомлення їх використання з метою корекції та відмови від них на користь позитивних копінг-стратегій, як умов для продуктивного вирішення конфлікту та подолання внутрішнього напруження та дискомфорту.

Література

1. Ложкін Г. В. Психологія: терміни, поняття, визначення : словник-довідник / Г.В. Ложкін. – Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2011. – 188 с.
2. Максименко О. Г. Дослідження механізмів психологічного захисту особистості в залежності від рівня диференціації психіки / О.Г. Максименко // Практична психологія та соціальна робота. – 2010. – №5. – С. 45-50.
3. Психология: словарь / под общ. ред. А.В.Петровского, М.Г.Ярошевского. – 2-е изд., испр. и доп. – М. : Политиздат, 1990. – 494 с.
4. Сивогракова З. А. Проблема індивідуально-психологічних факторів поведінки, що спрямована на подолання складних життєвих ситуацій / З. А. Сивогракова // Педагогіка, психологія та мед.-біол. пробл. фіз. виховання і спорту. – Харків : ХХІІІ. – 2006. – № 3. – С. 96–101.

УДК 159.923.2:316.6-053.5

БАРЧІ Б. В., ЧУРИЧКАНИЧ А. А.,
Мукачівський державний університет

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ Я-КОНЦЕПЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

Динамічне сьогодення висуває підвищені вимоги до психологічної зрілості людини та її здатності вирішувати складні, а часто й стресогенні проблеми, якими наповнено сучасне життя. Водночас, процес становлення зрілої особистості нероздільно пов'язаний із формуванням її свідомості й самосвідомості. Це актуалізує увагу дослідників до проблеми розвитку Я-концепції як продукту самосвідомості, яка, будучи ядром особистості, здійснює регулюючий вплив на всі сторони життєдіяльності людини

Я-концепція розглядається у різних психологічних школах і напрямках, які торкаються проблем розвитку самосвідомості особистості. Слід зазначити, що ні у вітчизняній, ні у зарубіжній літературі не існує універсального визначення поняття Я-концепції, як немає і єдності в термінології. Українські психологи (І. Бех, М. Боришевський, В. Васютинський, С. Васьківська, Я. Гошовський, В. Роменець, Т. Титаренко, П. Чамата, О. Шевченко та ін.) у своїх наукових працях розглядають різноманітні аспекти проблеми самосвідомості та Я-концепції, її структурних компонентів та факторів розвитку.

Феномен Я-концепції часто виражається у таких визначеннях, як когнітивний компонент самосвідомості, самосприйняття, самоствавлення.

Терміни, які одні дослідники вживають для позначення Я-концепції у цілому, інші використовують для позначення її окремих аспектів чи складових. До того ж, усе ще залишається недостатньо висвітленим питання феноменології Я-концепції в онтогенетичній площині.

Традиційно «Я-концепція» (self-concept) визначається як динамічна система уявлень людини про саму себе, що містить у собі: а) усвідомлення своїх фізичних, інтелектуальних, характерологічних, соціальних та інших властивостей; б) самооцінку; в) суб'єктивне сприйняття впливу на власну особистість зовнішніх чинників [3].

Я-концепція є вищим продуктом і утворенням свідомості, самосвідомості і несвідомого. Самосвідомість як функціональний механізм Я-концепції охоплює різні рівні свідомості і виражає систему відносин людини до себе, до людей, до світу. Я-концепція визначає орієнтацію людини у мінливих життєвих обставинах: активну – в одних випадках; пасивну, пов'язану з розчаруваннями – в інших.

Я-концепція – це особистісне ядро, особлива функція особистості, що розгортає механізм інтеграції – дезінтеграції, персоніфікації – деперсоніфікації. Я-концепція виступає, по-перше, структурою, що володіє «вбудованими» в особистісну систему механізмами; по-друге, є адекватним особистості способом функціонування у соціумі. Рівень розвитку цілісного Я-образу визначається не стільки певними соціальними умовами, зовнішніми еталонами, зразками чи абстрактними якостями особистості, скільки взаємозв'язком основних компонентів вказаного образу, значущих особистісних якостей з суб'єктивним відображенням умов їх прояву в діяльності [2].

В якості показників Я-концепції особистості в дослідженні розглядаються: описова складова, яка включає: зміст образу Я, який виражений як у кількісних так і у якісних показниках самохарактеристик; афективне відношення до себе, що включає: самооцінку (операцію порівняння себе з деяким еталоном) та самовідношення особистості (що виражає смисл Я для самого суб'єкта); потенційна поведінкова реакція, яка включає: рівень домагань особистості (тісно пов'язаний із самооцінкою та який відображає ступінь складності завдання, на рішення якої суб'єкт вважає себе здатним) та суб'єктивний локус контролю (відображає оцінку особистістю своєї спроможності впливати на події власного життя) [5]. «Я-концепція» включає не лише сприйняття людиною того, якою вона є, але й того, якою вона хотіла б чи повинна бути (компонент «Я», що визначається як «Я-ідеальне»).

Суб'єктність як особистісна властивість Я-концепції, відіграє роль функціонального утворення та забезпечує вирішення трьох основних життєвих завдань, які постійно поновлюються: узгодження особистісних потреб, здібностей, очікувань з умовами та вимогами діяльності; побудови життя відповідно до власних цілей і цінностей; постійного прагнення до досконалості через вирішення суперечностей [1].

На думку Роджерса, «Я-концепція» має просторову природу і являє собою організовану, логічно послідовну й інтегровану систему сприйняття «Я». Тобто хоча «Я» постійно змінюється в результаті набуття нового досвіду, воно завжди зберігає якості цілісної системи. Для кожного конкретного суб'єкта це виявляється у збереженні в кожній точці простору і часу внутрішнього почуття, що він залишається тією самою людиною. Причому, за Роджерсом, «Я» не регулює поведінку, а навпаки, символізує головну частку свідомого досвіду індивіда [4].

На підставі аналізу теоретичного дослідження, можна стверджувати, що Я-концепція – це важлива психологічна категорія, яка тісно пов'язана із самосвідомістю особистості та займає центральне місце у психологічній регуляції діяльності та поведінки. Я-концепція є інтегративною сукупністю усіх уявлень людини про себе, що функціонує у нерозривній єдності когнітивної, емоційної та поведінкової складових.

Література

1. Барчі Б. В. Суб'єктивність у контексті професійного розвитку особистості / Б.В. Барчі, К. Ю. Добра / Проблеми професійного становлення особистості: збірник тез доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції (Мукачєво, 17-18 травня 2018 р.) / гол. ред. Т.Д. Щербан. – Мукачєво : МДУ, 2018. – С. 131-133.
2. Гарбузова Г. В. Эмпирические критерии формирования профессиональной ... общественными и экономическими системами. – 2007. – № 1. – С. 3–14.
3. Мещеряков Б. Г. Психология : темат. словарь / Б.Г. Мещеряков. – СПб. : Прайм-Еврознак, 2007. – 439 с.
4. Роджерс К. Р. Взгляд на психотерапию. Становление человека / К.Р. Роджерс – Москва : Прогресс-Универс, 1994. – 478 с.
5. Чепіга Л. П. Розвиток Я-концепції у підлітковому віці в залежності від засобу організації учбової діяльності у початковій школі : Дис... канд. психол. наук : 19.00.07. – Х., 2001. – 212 с.

УДК 159.9:331.56-057.19(043.2)

БАРЧІ Б. В., ШНІЦЕР А. А.,
Мукачівський державний університет

АСПЕКТИ БЕЗРОБІТТЯ ПРАЦЕЗДАТНОГО НАСЕЛЕННЯ

Україна перебуває в умовах нестабільної політичної ситуації, що яскраво відображається на економіці країни. На сьогоднішній день, проблема зайнятості – одна з найактуальніших проблем економічного розвитку і одна з найважливіших. Безробіття вважається, з одного боку важливим стимулятором активності працюючого населення, а з іншого - великим суспільним горем. Всі країни докладають багато зусиль для подолання безробіття, але жодній з них ще не вдалося ліквідувати її повністю.

Психологи [2], розглядаючи явище безробіття, вказують, що це – соціально-економічне явище – не залежне від волі працівника призупинення трудової діяльності у зв'язку з неможливістю працевлаштуватися. Наведене

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>